

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 56 אדר א' תשע"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול רשכבה"ג מרן רבי עובדיה יוסף זצוקללה"ה

פרשת ויקהל

"וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה" (לה, ב)

ענייני בריאת גולם ע"י ספר יצירה

צירוף גולם למנין. בשו"ת חכם צבי (סי' צג) העיד על זקיני מוהר"ר אליהו שברא אדם ע"י ספר יצירה, ונסתפק האם אדם כזה מצטרף למנין לכל דבר שבקדושה [הו"ד במשנ"ב סי' נה, ד]. והגאון ר' אפרים זלמן מרגליות בעל היבית אפרים פשט בהיותו ילד את ספיקו של החכם צבי, שהנה אמרו במס' ברכות (מו, ב) שר' אליעזר שחרר עבדו כדי לצרפו למנין, ואף שעבר על איסור "לעולם בהם תעבודו", כיון שהיתה זו מצוה דרבים שרי. וקשה מדוע עבר על איסור עשה בשעה שהיה יכול לברוא אדם ע"י ספר יצירה? ועל כרחק שאדם כזה אינו מצטרף למנין.

ב. ומרן החיד"א הביא בברכי יוסף (סי' נה' סק"ד) את הראיה הנ"ל בשם הרב מהר"י ליב כ"ץ, אך דחאה משום שאף שבודאי היה כחו של ר' אליעזר גדול בקבלה כמבואר במדרש הנעלם, מ"מ אפשר שממידת חסידות לא עשה כן מעולם. ועוד, שבריאה ע"י ספר יצירה היא דבר שצריך הכנה רבה ולא בכל שעה אפשר בנקל לעשות כן. ועוד, שכבר כתב הר"ן (גיטין כ, ב מדפה"ר) שגדר "לעולם בהם תעבודו" הוא שלא יתן להם מתנת חינוך, אך אם משחררו מחמת מצוה וצורך אין זו מתנת חינוך וצ"ע שהרי בגמ' הנ"ל מבואר שלולא שהיתה זו מצוה דרבים אסור היה לו לשחררו ומצוה הבאה בעבירה היא].

ג. בריאת גולם בשבת. בספר 'ליקוטי חבר בן חיים' (ח"ה דף סד) העיר על הברכ"י, שבלאו הכי כבר כתב הרא"ש (ברכות פ"ז סי' כ') שרבי אליעזר שחרר עבדו בשבת כדי להשלים מנין לקריאת פרשת זכור, ובשבת הרי אסור לברוא אדם וזו מלאכה דאורייתא, ולכן ר' אליעזר לא ברא גולם אלא שחרר את עבדו. ואכן, בספר 'גזע ישי' (מע' א אות א) פלפל האם מותר לברוא אדם בשבת ע"י לימוד בספר יצירה על פי צירוף שמות הקודש, שכיון שבריאתו אינה אלא ע"י צירוף אותיות השם, והאדם או הבהמה נבראים ממילא, אין בזה איסור, או כיון שע"י עקימת שפתיים נעשה מעשה גדול כזה, הרי זה כמעשה בידים ממש, ועובר על איסור מלאכת בונה בשבת, ואפשר נמי שעובר על איסור לש. והעלה שהדבר אסור מדאורייתא משום בונה ולש. [ובשו"ת להורות נתן (חט"ו יו"ד סי' סט) כתב שיש בזה איסור משום מכה בפטיש שבורא בריה חדשה. אמנם בספרו על התורה (פרי' וארא) כתב שכיון שאין זו דרך מלאכה אין זה אלא איסור דרבנן].

ד. אולם בשו"ת כרם חמר (או"ח סי' ג) תמה על הגזע ישי היכן מצינו שורש למלאכה זו במשכן, והרי אינה אפילו תולדה. ואם באנו לאסור לימוד בספר יצירה בשבת, היינו צריכים לאסור ללמוד כל דבר שבקדושה בשבת, כי ע"י לימודו וחידושי תורתו בונה האדם עולמות. ואין לחלק בין דבר רוחני ונעלם לדבר גשמי ונגלה שנוצר ע"י ספר יצירה, כיון שסוף סוף שניהם לימוד תורה הם.

ולפי"ז בודאי היה יכול ר' אליעזר לברוא אדם בשבת, אלא שלא עשה כן או משום שאינו מצטרף למנין, או מחמת הטעמים שכתב הברכ"י יוסף.

ה. ברם, בשו"ת יביע אומר (ח"ד יו"ד סי' כ') כתב מרן זצוק"ל שאין בטענות הי'כרם חמר' הכרח לדחות דברי הגזע ישי, כי אף שאין בזה מלאכה מהתורה הדבר אסור מדרבנן, כיון שלומד בספר יצירה בכונה מכוונת לבריאת אדם, ולא דמי ללמוד תורה שע"י לימודו נבראים עולמות רוחניים שהוא דבר שאינו מתכוין כלל. ובפרט שכאן יוצר דבר גשמי ונגלה ולא דבר רוחני ונעלם.

אלא שיש לדון לפי דברי הגרע"י שיצירת גולם בשבת היא איסור דרבנן מדוע ר' אליעזר שחרר עבדו ועבר על מצות עשה דאורייתא ולא ברא גולם שהוא איסור דרבנן בשבת. וצריך לומר כמו שכתב החיד"א שר' אליעזר לא עשה גולם כי הדבר מצריך הכנה רבה, או משום דברי הר"ן, או מכיון שלא מצטרף למנין.

ו. וביותר, כי באמת דברי ה'ליקוטי חבר בן חיים' דחויים מעיקרם, כי ברא"ש לא מבואר שמעשה זה היה בשבת, אלא שהרא"ש העלה אפשרות שהיה זה בפרשת זכור שהיא מהתורה ולבסוף דחה הדבר כי מסתבר יותר לומר שעשה כן לצורך תפילה בציבור, וכדברי רוב הראשונים. וגם מרן ביבי"א ח"ו (או"ח סי' י) כתב על דברי הרא"ש שדעת רוב הראשונים אינה כן אלא שהמעשה בר' אליעזר היה בתפילת ציבור ולא בפרשת זכור, ואף הרא"ש סובר כן למסקנה. וא"כ קושיא מעיקרא ליתא.

ז. ומסופר על בעל הלשם ששאלו ר' יוסף זכריה שטן זצ"ל, האם מותר לברוא גולם בשבת, וחשב כמה דקות ואמר שאינו רואה בזה כל איסור, ואמר רבי יוסף זכריה, שאם חשב והתיר, סימן שיודע לברוא גולם, כמו כן מסופר על הצפנת פענח שאמר שמי שיודע ליצור גולם, יודע שאין כל איסור לעשותו בשבת.

ח. הגולם במדרשו חז"ל. ולעצם ענין יצירת גולם הנה מבואר במסכת סנהדרין (סה, ב) שרבא ברא אדם ושלחו לר' זירא, וכשר' זירא דיבר עימו והבחין שאינו יכול להשיב, הבין שהוא מהנבראים ע"י ספר יצירה ואמר לו שוב לעפרך. ופירש"י שרבא בראו ע"י שלמד בספר יצירה צירוף אותיות השם. וכן אמרו שם,

גאלי בן מרים כהן ז"ל
אברהם בן חיים אלנדהאף ז"ל
יחזקאל בן גויליט דגמי חן ז"ל

שרה בת מאיר סקגו ע"ה
שלום בן חממה אהרוני ז"ל
תמר בת סעדה שלום ע"ה

לעיני ר' בנימין בן שלמה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאודה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה
ברוך בן עישה ויעיש קקון ז"ל

שרב חנינא ורב אושעיא היו עוסקים בספר יצירה בכל ערב שבת והיו יוצרים עגל משולש ומשובח ואוכלים אותו.

והנה מצאנו במשך הדורות כמה אנשים שבראו גולם. הראש בפירושו על התורה (בראשית ד, כו) כתב וז"ל: אז הוחל לקרוא בשם ה', מלמד שבאו בני הדור ושאלו לו לאנוש מה שמו של אביך, א"ל שת, ושמו של אבי אביך א"ל אדם, ושם אביו של אדם, מה היה שמו, א"ל לא היה לו אב, אלא הקב"ה בראו גולם מן הארץ, ונפח בו נשמת חיים אמרו לו כיצד עשהו, מיד לקח רגב עפר ועשאו צורת גולם, ונכנס בנפיהו השד, והיה בו חיות, מיד אמרו זה אלהינו והאמינו בו.

ט. כמו כן הראב"ד (בסוף פירושו לספר יצירה ו, ד) כתב "את הנפש אשר עשו בחרן, מלמד שנתעסק אברהם אבינו ע"ה בצירוף האותיות של ספר יצירה, ועשה בה נפשות" ניש להבין לאיזה מטרה עשאו אברהם אבינו. ובשל"ה (פרשת וישב) מבואר שהשבטים בראו בהמה ואשה בספר יצירה.

י. ובספר הפליאה לבעל הקנה (ד"ה ויאמר ה' נעשה אדם) מבואר שירמיהו ובן סירא בראו גולם, ורבינו הגרי"ח ב"בן יהודע' (סנהדרין שם) כתב דאיתא בספר 'שבט מישראל' על התהלים על מה שנאמר בספר ישעיה "הגידו האותיות לאחור, ונדעה כי אלוהים אתם, אף תטיבו ותרעו" שבן סירא עשה גולם ע"י צירופי אותיות א"ב, ובא ירמיה והוכיחו, והשיב לו בן סירא כבר נברא ומה אעשה, א"ל ירמיה תכוון את כל הצירופים שעשית לאחור, ואז יחזור לעפרו. אבל האדם שברא הקב"ה אי אפשר להחזירו לעפר. והוא שנאמר "הגידו האותיות לאחור", כי רשעי ישראל באותו הזמן היה בעלי שם המפורש, והיו יודעים לצרף אותיות של ספר יצירה לעשות אדם, והיו מתפארים בזה, ואמר להם הנביא הגידו את האותיות של הצירופים לאחור, ואז אם נשאר הגולם, נדע כי אלוהים אתם.

ובזה פירש את הפס' "לו חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם". ש'זאת' ר"ת "זיווג אותיות תורה", שע"י זיווג האותיות אפשר לברוא אדם, אך "יבינו לאחריתם", שכשאומרים את הצירופים לאחור ואז הגולם חוזר לעפר, יבינו שאין זה בנין מושלם.

יא. בריאת גולם בדורות האחרונים. רבי חיים מוואלוז'ין בהקדמתו לספרא דצניעותא כתב אודות הגר"א "ובספר יצירה היתה משנתו סדורה לו מימי ילדותו בעמקות נוראה וכו', אמרתי לו מעתה הלא אינו דבר גדול ופלא כ"כ לברוא גולם, השיב כי באמת פעם אחת התחלתי לברוא גולם, ובעודי באמצע עשייתו חלף ועבר תמונה אחת על ראשי והפסקתי מלעשותו עוד, כי אמרתי מסתמא מהשמים מנעוני לפי רכות שני אז, ושאלתי בן כמה היה אז והשיב שהיה קודם י"ג שנה".

יב. בספר זכרון למשה מסופר על החתם סופר שפעם שאל ר' אברהם יצחק ווינבערגער את החת"ס האם לפי דעתו לא היה נכון לעשות איוו פעולה בכח הטמיר של השמות הקדושים, כמו יצירת גולם, לחזק האמונה והבטחון בה'. והשיבו החת"ס האמן לי, שיש בכוחי ליצור ע"י השמות והצירופים גולם בלי התאמצות

יתירה, בעמל קל של לגימת מים, אך עיקר הסיבה של מניעתו ולאחוז בדרך זה, ע"פ הירושלמי (יומא פ"ג) שמי שנהנה מאחרים אסור להשתמש בשמות הקדושים, ועל כן גם עלי להמנע מכגון דא. נומדברי החת"ס שאפשר לברוא גולם בקלות רבה צ"ב על דברי החיד"א שיצירת גולם צריכה הכנה רבה. וכן יש לעיין בכל הנושא, כי אם נניח כפשוטו שיצירת גולם היא בצירוף שמות הקודש וכן ערבוב עפר ומים הרי בודאי שהדבר אסור בשבת משום לש, ובמה נחלקו הפוסקים. והמעין במקורות ימצא פנים לכאן ולכאן, ואין לנו השגה בדברים אלו, ואין הם אלא בבחינת "יגדיל תורה ויאדיר".

יג. הגולם מפראג. וכן מפורסם על המהר"ל מפראג שברא גולם, כדי להציל את היהודים מעלילות דם [בספר זר זהב מסופר ששאלו את הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל האם זה אמת שהמהר"ל ברא גולם, והוא השיב כי אינו יודע, אך להעמיד תלמיד כהתוספות יום טוב הוא פלא הרבה יותר גדול].

יד. בשר בחלב ואבר מן החי בבהמה שנוצרה ע"י ספר יצירה. בספר 'חסד לאברהם' (מעין ה, נהר נא) הביא מדרש עה"פ "ואת בן הבקר אשר עשה", שאברהם אבינו עשה בן בקר על ידי ספר יצירה. וכ"כ המלבי"ם, שהרי אברהם אבינו נזהר בכל דיני התורה ואפילו באיסורים דרבנן, וכיצד האכילם בן בקר וחמאה, אלא שעשה את בן הבקר בספר יצירה, ומשום כך לא היה בזה איסור בשר בחלב, שמעשה נס הוא ולא דבר טבעי.

וצריך לי עיון בדבריו לאור דברי השיטה מקובצת במס' בכורות (ו, ב) "בירושלמי משמע שאכלו המלאכים בשר בחלב, שאמר להם הקב"ה כשביקשו שתנתן להם התורה, אין אתם ראויים לקבלה, שמיד תינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל, מביאין לו בשר ונוטל ידיו, אבל אתם אכלתם בשר בחלב, כדכתיב 'ויקח חמאה וחלב'. ומוכח שאכן המלאכים עברו בזה על איסור בשר בחלב, וזו קושיא על דברי המלבי"ם,

ואף לדברי היחסד לאברהם' קשה כי לא מסתבר שבבהמה שנוצרה ע"י ספר יצירה יהיה איסור בשר בחלב. וראיה לדבר ממה שכתב השל"ה (פר' וישב) שיוסף אמר ליעקב שאחיו אוכלים אבר מן החי, ובאמת היתה זו בהמה שנבראה בספר יצירה, שכיון שנוצרה ע"י שמות אינה צריך שחיטה ומותר לאוכלה בעודה חיה, וכך עשו השבטים, ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם. וא"כ מסתבר שכמו שאין בה איסור אבר מן החי כך אין בה איסור בשר בחלב.

ושמא יש ליישב, שאף אמנם שאין בזה איסור בשר בחלב מכל מקום יש לאסור משום מראית עין, וכמבואר ברשב"א שאסור לבשל ולאכול חלב אשה עם בשר, וכ"פ השו"ע ביו"ד סי' פז' סע' ד', וכן אסרו שם בחלב טמאה ושקדים. ולכך היתה טענה על המלאכים שעברו על איסור בשר בחלב משום מראית עין.

אלא שבירושלמי הנ"ל מבואר שהטענה עליהם היא מדין הרחקה בין אכילת גבינה לבשר ולא משום מראית עין. ויש עוד לפלפל בזה ואכמ"ל.

האזינו לשיעורים בהשקפה ובפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001

לישיחות חדשות משנה זו על הפרשיות שעברו יש להקיש 1-1-2-48-1-1

ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' בכל רחבי הארץ

לע"נ מאור בן עביה דגגה ז"ל ♦ שמעון בן יחיא ולולזה מעברי זצ"ל ♦ סלים בן ברוך כהן ז"ל

רפאל חיים בן שמחה כדורי ז"ל
אליהו בן משה ורבקה שמחי ז"ל
כליפה מיקיס בן פרשה כלילה ניסים ז"ל

רבקה חמדה בת תפארת ע"ה
יהודה בן שלום ורינה שרעבי ז"ל
מרים בת חסיבה גניש ע"ה

מיכאל בן סופייה הררי ז"ל
אהרון בן אברהם כהן ז"ל
פואד בן פרחא חיליהו ז"ל